

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
- © Редакційна колегія, 2020
- © Вид-во Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2020

з'являються в результаті боротьби з важкими життєвими ситуаціями, кризами). Посттравматичне зростання [4, 16] характеризується глибокими і щирими стосунками із значущими людьми; кращим розумінням себе, своєї чутливості, потреб і сили; у вмінні цінувати кожний прожитий день, радіти простим речам, у бажанні проявляти і розвивати власні здібності, робити те, що подобається, до чого відчуваєш схильність.

Використана література:

1. Вебер Томас. Травмафокус. Спеціалізований психотерапевтичний метод для роботи зі стресом, травмою та хронічним болем. Х. : Видавництво "ЛИТЕРА НОВА", 2020. 164 с.
2. Макгонигал Келли. Хороший стресс как способ стать сильнее и лучше. – Альпина Паблишер; Москва, 2016. 304 с.
3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 2. / Л. Царенко, Т. Вебер, М. Войтович, Л. Гриценко та ін.] ; за ред. Л. Царенко. Київ, 2018. 240 с.
4. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук [та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
5. Сторони Митху. Без стресса. Научный подход к борьбе с депрессией, тревожностью и выгоранием. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2019. 320 с.

УДК 159.923.2:316.612

Цветкова Г. Г., Панасенко Е. А.

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСОНАЛА КРІЗЬ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ

Реалії сьогодення висувають на перший план питання розвитку та саморозвитку особистості, професіонала, здатного бути справжнім суб'єктом свого життя, переробляти особисту життєдіяльність на предмет практичного перетворення, коли педагог стає автором особистісної життєдіяльності, не підкорюючись обставинам, а намагаючись створювати й здійснювати перспективи своєї самоактуалізації.

Актуальною в цьому ракурсі є думка Г. Балла, відповідно до якої професійний розвиток є невіддільним від особистісного. Уточнюючи цю тезу, учений уважає перший певною частиною другого; співвідношення ж різних сторін особистісного розвитку залежить від ступеня його рівномірності й гармонійності [1, с. 67].

У дорослої людини, яка прагне розвитку, на перше місце виходить пізнання та самовдосконалення в професійній діяльності. Водночас вимоги до загального рівня особистісного розвитку є неоднаковими в різних професіях. Педагогічна діяльність вимагає особистісної цілісності та зрілості, що є і умовою, і невід'ємним компонентом успішного професійного становлення. Тільки через призму особистісного розвитку доцільно розглядати гуманізацію суспільних відносин в освіті.

Проблемі професійного самовдосконалення, психології професіоналізму, професійної придатності та адаптації з вивчення психологічних складників професії та орієнтацій приділено багато уваги сучасними науковими теоріями й течіями. Якщо для більшості українських і російських психологічних досліджень характерною є ідея детермінації діяльності в розвитку особистості (людина вивчається з погляду відповідності професії та професійній діяльності), то в інших іноземних дослідженнях проблеми професійного саморозвитку зв'язані з реалізацією потреб особистості та самовизначенням її в соціальних сферах життєдіяльності.

Для нашого дослідження актуальним є діяльнісний підхід, з погляду якого виявлення якостей активного суб'єкта проявляється тільки в діяльності. Дослідники акцентують увагу на значенні професійної діяльності як оптимальної умови творчого розвитку особистості. Більше того, сучасний стан психолого-педагогічної науки дає можливість осягнути важливість механізму саморозвитку в професійному становленні людини. У цьому ракурсі наочним є висловлювання О. Бодальова: "Існує багато людей, які діють у політиці, економіці, у сфері керівництва, у науці, у багатьох інших галузях діяльності та не є при цьому професіоналами в повному значенні цього слова. Як результат – такий непрофесіонал веде до величезних витрат у розбудові державності, економіці, у зовнішній та внутрішній політиці, промисловості та сільському господарстві, у сфері управління, виховання та освіти й в інших галузях життя народу. Непрофесіоналізм сприяє збільшенню напруженості в міжнаціональних стосунках, зростанню числа міжособистісних конфліктів і психологічному дискомфорту в самовідчутті людей" [3, с. 15-16].

Життя людини – це не статична константа, а особистісні злети, досягнення рівня професійного "акме" і разом з тим і падіння, зв'язане із звуженням і збідненням зв'язків з дійсністю, що може призвести до деформації та деградації людини.

Справжній професіоналізм не можна оцінювати тільки за результатами професійної діяльності, бо в цьому випадку людина постає як умовна абстрактна особистість, артефакт. При цьому не враховується, що "пік саморозвитку особистості не обов'язково збігається з піком вияву її як суб'єкта професійної діяльності" [2, с. 28].

Найвищий рівень професіоналізму можливий не тільки за умови розвитку спеціальних здібностей. Найважливішою умовою досягнення „акме" є потужний розвиток у людини загальних здібностей. Ідеться про величезну моральну ціннісну домінанту, вихованість особистості професіонала, що відображається в досі нерозв'язаному головному завданні – формування людини як особистості та як суб'єкта: "людина, ставши дорослою, у постійно мінливих обставинах життя активно, ініціативно та обов'язково творчо, через свої дії реалізує себе як громадянин своєї країни, професіонал, який новаторськи та продуктивно працює в певній галузі та вимогливий до себе, і діяч, який постійно самовдосконалюється в інших своїх ролях, типових для дорослої та соціально зрілої людини [3, с. 43].

Тобто підґрунтям особистості професіонала є фундаментальне перетворення загальнолюдських цінностей на свої особистісні, на базі чого формується її спрямованість: "Значення професійних знань, умінь, навичок при цьому не ставиться під сумнів, але наголошується на їх ролі як засобів, інструментів реалізації такої спрямованості" [1, с. 69].

Як уважає Г. Балл, кожній професії можна поставити у відповідність провідну для неї цілісну особистісну якість: “Ядром такої якості, духовним стрижнем особистості професіонала є певна ціннісно-мотиваційна домінанта. Наприклад, для особистості вченого нею має бути спрямованість на пошук істини (раціонально обґрунтованим способом, сприйнятим для наукового співтовариства); для особистості інженера – прагнення створити найдосконаліший технічний об’єкт (або забезпечити його найефективніше функціонування); для особистості митця – прагнення виразити істотні для нього сенси в художніх образах і за їхньою допомогою прилучити до цих сенсів людей, які сприйматимуть його твори.

Навколо цієї домінанти концентруються інструментальні властивості, необхідні для реалізації відповідної спрямованості особистості, – вони теж є компонентами згаданої цілісної якості. До інструментальних властивостей, поряд із характеристиками пізнавальних процесів, знаннями, способами дій (у формі вмінь і навичок), стратегіями творчої діяльності, належать також вольові якості, що забезпечують реалізацію спрямованості особистості на оволодіння певною діяльністю й удосконалення в ній” [5, с. 69].

Складність, багатовимірність питання саморозвитку професіонала визначається тим, що “саме особистість (її ціннісні орієнтири, ідеали, сенси) впливають на сутність педагогічної діяльності та спілкування, заради чого працює Вчитель, які ставить цілі та завдання, які способи та засоби досягнення цілей і рішення життєвих завдань” [4, с. 295]. Отже, головне в професійному становленні педагога є його педагогічна спрямованість, розвиток особистості та її здібностей.

При розгляді питання професіоналізму як психологічного та особистісного утворення треба мати на увазі, що останній характеризується не тільки сукупністю професійних знань, умінь, навичок, а й індивідуальним, специфічним мистецтвом постановки й розв’язання професійних педагогічних завдань, педагогічною спрямованістю та особливим розумінням дійсності в складних ситуаціях.

Отже, розглядаючи саморозвиток особистості як специфічний, багатогранний, неоднозначний процес, треба мати на увазі, що останній залежить не тільки від низки індивідуальних, психоемоційних, соціальних чинників, які впливають на динаміку та спрямованість саморозвитку. У нашому випадку найбільш суттєвими умовами є психологічні особливості педагогічної професійної діяльності, трудового колективу, що впливають на професійне особистісне зростання особистості професіонала.

Використана література:

1. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічних сферах). Рівне : Видавець Олег Зень, 2007. 172 с.
2. Битянова Н. Р. Проблема саморозвиття личности в психологии: аналит. обзор. Москва : Флинта, 1998. 48 с.
3. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. Москва : Флинта: Наука, 1998. 280 с.
4. Морозов А. В. Креативная педагогика и психология. Москва : Академ. Проект, 2004. 500 с.
5. Юнг К. Г. Собр. соч. Конфликты детской души : пер. с нем. Москва : Канон, 1995. 336 с.